

Radek Lipovski. *Malý velký Koloredov. Ekonomické vazby v protoindustriální oblasti na konci 18. století a v první polovině 19. století.* (Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2023.) 380 s. ISBN: 978-80-7465-613-2, 978-80-7599-391-5.

Na sklonku uplynulého roku se knižního vydání dočkala pozoruhodná, minuciózně zpracovaná mikrostudie v podobě hloubkové sondy do procesu protoindustrializace na Frýdecko-Místecku, tedy v oblasti moravsko-slezské hranice, která patřila ke klasickým raně průmyslovým regionům našich zemí.

Radek Lipovský, odborný asistent Katedry historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity, se dlouhodobě specializuje na sociální, hospodářské a kulturní dějiny „dlouhého“ 19. století, především ve slezské oblasti. Jeho nejnovější a dlužno dodat také dosud nejrozsáhlejší práce se zaměřila na obec, která se v Lipovských publikacích objevuje opakovaně: Koloredov.

Obec Koloredov vznikla roku 1790 v rámci tzv. raabizace, v podstatě nejrozsáhlejší pozemkové reformy, kterou tehdejší Evropa poznala. Ve druhé polovině sedmdesátých let 18. století proběhla z iniciativy rakouského národohospodáře a vrchního ředitele komorních statků v Čechách, Franze Antona Raaba, jejich parcelace. Jejím účelem byl dlouhodobý pronájem půdy bezzemkům, kteří se tak měli stát soběstačnějšími, samostatnými hospodáři. Později došlo také k parcelaci pozemků náležejícím královským městům a za Josefa II. také k parcelaci statků církevních. Na rozdělení půd vznikaly i zcela nové obce, které často nesly jméno svého zakladatele – majitele pozemků.

Tak se na raabizovaném arcibiskupském statku Sviadnov zrodil roku 1790 právě i Koloredov; dnes již ovšem jako samostatná obec neexistuje, protože je od roku 1908 součástí Místku (od roku 1943 Frýdku-Místku). V nové obci se začali usazovat lidé ze sousedství, především z Místku a Sviadnova, a v režii své arcibiskupské vrchnosti začali rozvíjet drobné podnikání. Zvláštní role zde připadla židům, kteří se nemohli usazovat v Místku a vznik Koloredova tak byl pro ně životní šancí. Radek Lipovski zmiňuje, že na soukromých panstvích nebyla – na rozdíl od panství komorních a ex-jezuitských – raabizace povinná, pouze doporučená, a evidentně arcibiskupské statky za takové považuje: je ovšem otázkou, zda tomu skutečně tak bylo, protože všechny církevní statky byly považovány spíše za „státní“ a v osmdesátých letech 18. století, tedy již v době panování Josefa II., byla raabizace v podstatě nařízena právě i na statcích církevních. Můžeme se tedy ptát, zda arcibiskup k parcelaci části svých statků přistoupil v podstatě dobrovolně, jak se zřejmě domnívá Lipovski, nebo zda šlo zkrátka o výsledek císařského „přinucení shora“.

Kniha se zajímavě snaží o propojení konceptů mikrohistorie (H. Medick, C. Levi, J. Čechura, J. Grulich) s koncepty protoindustrializace (F. F. Mendels, J. Schlumbohm); proces protoindustrializace však chce nazírat především z perspektivy, kterou před třemi desetiletími zdůraznili Sheilagh Ogilvie a Markus Cerman – protoindustrializace nikoli jako fenomén národní či mezinárodní, ale především regionální. Koloredov, jehož prostředí i pramennou základnu autor velice dobře poznal již ve svých předchozích výzkumech, se tak nabízel jako ideální prostor pro realizaci takového bádání: menší obec nacházející se na spojnici z Moravy do Haliče (přímo při tzv. Haličské silnici), navíc na ose mezi poddanskými městy Frýdkem a Místkem, v nichž se rozvíjel obchod s textilem. A navíc, jak již bylo řečeno výše – obec zcela nová, „raabizační“, disponující

volnými pracovními silami nespoutanými robotní povinnostmi, kterým sice parcelace zajistila základní přiděl půdy, nebyla však pro plnohodnotnou obživu dostatečná a nutila je hledat další zdroje příjmů – a to právě v rozvíjejícím se protoprůmyslu.

Protože se vzácně dochovala korespondence mezi vrchností a nájemci-pachtýři, stejně jako další relevantní dokumenty, mohl Radek Lipovský zrekonstruovat celou širokou škálu činností a podniků, kterým se věnovali. Zvláštní a privilegovanou pozici pochopitelně zaujímal – tak jako v dalších českomoravských oblastech – textil; koloredovští ale investovali své síly také do mandlů, valch, vinopalny, hostince i šenku; zvláštní pozornost pak autor věnoval židovské jídelně včetně tabákové trafiky, koželužně, draslárně, kovárně či tzv. „chlebovým boudám“. Pozoruhodný rozměr dává výzkumu právě i skutečnost, že celá řada zmíněných provozů byla řízena židovským obyvatelstvem. Hospodářské i sociální poměry jsou ilustrovány vhodně volenými individuálními případy sporů, konfliktů nebo zkrátka kariérních a strategických rozhodnutí jednotlivců. Takové podkapitoly propůjčují nadosobním procesům nejen lidskou tvář a dodávají jim na čtivosti, ukazují ale především nesmírnou složitost a komplexnost vztahů, do kterých doboví aktéři vstupovali a ve kterých se museli rozhodovat. Dokumentačně cenné jsou i ilustrace, včetně dobových vyobrazení historických provozoven či jejich návrhů; je možná škoda, že takových „funkčních“ ilustrací není v textu víc.

Radek Lipovski realizoval nesmírně pracný a náročný archivní výzkum, musel se také zorientovat v nepřehledné změti různých hospodářských nařízení a předpisů. Celkem je ovšem velice koherentní a logicky a koncepčně vystavěný; v neposlední řadě mu neschází ani čtenářská vstřícnost a čtivost.

Kniha každopádně přesvědčivě ukazuje možnost směřování mikrohistorického bádání, které by nemělo být jen epizodickým, ilustrativním „dokreslením“ makrostrukturálních jevů, ale – tak, jak to činí R. Lipovski na svém Koloredově – promyšleným nástrojem k jejich analýze a pochopení. Skutečnost, že se práce zaměřuje pouze na jednu obec, jí neubírá na obecnosti: její přínos pro pochopení složitého a mnohvrstevnatého jevu, který nazýváme „protoindustrializací“, je velký. V neposlední řadě bych chtěla vyzdvihnout i fakt, že kniha R. Lipovského dokládá obrovský vliv, který měla na rozvoj protoprůmyslu osvětská raabizace. Její význam nebyl podle mého mínění dosud plně doceněn: uvolnění pracovní síly, vytvoření skupiny ekonomicky relativně saturovaných obyvatel a konečně i založení zcela nové obce, která si všechny sociální, ekonomické i kulturní vazby musí vytvářet takřkajíc od nuly, to jsou bezprostřední důsledky zdařilé raabizace, které musely v protoindustrii sehrát klíčovou roli – přesto tento vztah není dodnes v podstatě prozkoumaný.

Daniela Tinková

 <https://orcid.org/0000-0003-4016-6796>